

Sami byste jistě mohli doplnit další z úspěšných jazykových inovací. S politicky motivovaným sarkasmem se pochopitelně setkáváme i dnes, a to i v jiných jazycích – viz běžně užívané označení pro ekonomicky problémové země Eurozóny: *PIGS* (jistě netřeba překládat), neboli *Portugal, Italy, Greece, Spain*.

Začínajícím hledačům podobných záhad a jejich rozřešení bych si dovolil dát následující radu: vytrvejte ve svém úsilí, nenechte se odradit případnými nesnázemi nejruznějšího druhu a nesmutněte v případě, že dosažený výsledek neodpovídá vašemu očekávání či vynaloženému úsilí.

XIX. No nekup to!

Leden.

Období toužebně očekávaných slev a masivních výprodejů.

Jen se koukněte na ty ceny! Sleva 30 %, 60 %, někde dokonce až 80 %!!! No to mě teda podrž... Vše teď bude pár dní doslova za hubičku. Tak hurá do ulic!

Leden.

Leckde nastává i poměrně náročné období potenciálního rodinného neklidu, partnerských různic a nedorozumění. Typická situace: česká manželka, sotva dechu popadajíc, dovleče nadité a přetékající nákupní kabely do předstíň. Žuch! Dvoje kařata, troje bačkory a ponožky, čtvery plavky, patery střevíce. Několikery rybičky v tomatě, pár lahvi sektu. A to je jen malá část všeho toho bazaru.

Takové slevy... No nekup to! švitoří už preventivně ve dveřích ke svému konsternovanému a v podstatě naprosto bezmocnému mužičkovi (*nejlepší obrana je útok*).

Věřte mi: v podobných chvílích neradno se pouštět do diskusí a polemik. Prozíravý český manžel se ovládá (*mlčeti zlato*), ideální partner chváli a obdivuje.

Dobře činí!

Posléze se totiž domácností počíná linout klid a pohoda.

Požehnaný povánoční čas...

Někteří zahraniční bohemisté mívají s nálezitým užíváním českého imperativu nemalé potíže, a to jak po stránce formální (tvoření rozkazovacího způsobu v češtině není jednoduché a v učebnicích češtiny pro jinojazyčné mluvčí mnohdy nebývá jeho lingvodidaktické zpracování zdařilé), tak z hlediska komunikačního (cizinec musí zvládnout vidové dvojice českých sloves a adekvátně odlišovat alespoň tvary pro vyjádření

rozkazu a zákazu; pokročilejší mluvčí by pak měl být seznámen i s některými konkurenčními způsoby vyjádření imperativu).

Distribuce perfektivních a imperfektivních sloves se při vyjádření rozkazovacího způsobu řídí, jak známo, prostým a vcelku spolehlivě fungujícím pravidlem. Pokud jde o *rozkaz* (afirmativní imperativ), v řečové praxi výrazně převládají slovesa dokonavá (*Kup i pečivo! Napiš to do sešitu! Řekni mu to radši ještě jednou!*), neboť má v takových případech komunikant často na mysli dosažení určitého výsledku, výsledného stavu, kdežto v případě *zákazu* (negativního imperativu) se uplatňují především slovesa nedokonavá: komunikačním záměrem mluvčího / pisatele totiž nezřídka bývá vyjádření zákazu dlouhodobějšího, event. trvalého (*Nekupuj ty drahé cigarety! Nepiš tím perem! Už přede mnou tohle slovo neříkej!*).

Výše naznačená tendence v užívání perfektiv a imperfektiv při vyjádření českého imperativu je v současnosti dosti nápadná, i když se aplikovat zmiňovanou poučku mechanicky, nekriticky, srov. *Přelož ten text, ale překládej ho pečlivě*. V uvedeném souvětí se vyskytují dva rozkazy, přičemž první je ztvárněn slovesem perfektivním (účastník komunikace signalizuje, že požaduje dosažení určitého výsledku), zatímco druhý je vyjádřen imperfektivem (jde o důraz na proces, na způsob realizace příslušné aktivity).

Situace je ovšem poněkud složitější. Chtěl bych při této příležitosti poukázat alespoň na dva relevantní případy, které obvykle stojí poněkud stranou pozornosti a které jsou – alespoň pro pokročilejšího bohemistu – z komunikačního hlediska zajímavé.

V prvním z nich slouží užití perfektiv a imperfektiv k vyjádření zvýšy (mluvčí / pisatel apeluje na druhého komunikanta, žádá od něho zastavení jím již započaté činnosti) a k *varování* (účastník komunikace upozorňuje na nebezpečí, jeho úmyslem je formulace výstrahy, která by zabránila, aby došlo k určité nebezpečné, popř. nežádoucí situaci).

V případě komunikační funkce výzvy se v češtině užívají nedokonavá slovesa, srov. příklady jako *Pozor, nevyhazuj ty knihy! Počkej, nevyposuď tu vodu! Hele, nekrájej ta jablka (ty jabka)!;* pro vyjádření varování jsou oproti tomu vhodná slovesa perfektivní: *Pozor, nespadni do té jámy! Neřízni se o ten nůž!*⁵² *Nespal se o ta kamna!*

V komunikační praxi se občas setkáváme i s druhým avizovaným případem, a sice se zápornou formou rozkazovacího způsobu, v níž je

52 Dokážete si představit situaci, v níž byste dotyčnému sdělili *Pozor, nepaděj do té jámy! Pozor, neřízej se o ten nůž / tím nožem!*?

ovšem užito slovesa perfektivního (event. determinovaného), nikoliv imperfektivního, jak by bylo možné předpokládat: *No nekup to! No neochoť nejte to! No nejdí tam! Nedej mu v té chvíli pár facek...*

Jak je z ukázek zřejmé, v těchto a v podobných případech se proti očekávání nejedná o zákaz, nýbrž o vyjádření nevyhnutelnosti určitého jednání (řekne-li žena kolegyni *No nekup to!*, sděluje jí něco ve smyslu *nešlo prostě odolat, bylo to tak lákavé, výhodné, že jsem to zkrátka musela koupit*).

Sledovat problematiku užití sloves dokonavých a nedokonavých v různých komunikačních kontextech a funkcích je z jazykového i z lingvodidaktického hlediska velmi zajímavé. Domnívám se, že by bylo vhodné popsat pro potřeby zahraničních bohemistů jejich distribuci podrobnějším a explicitnějším způsobem.

Odborná literatura

Hrdlička, M.: O českém imperativu. *Češtinář*, 8, 1997, s. 3–5.

Hrdlička, M.: *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka*. Praha: Karolinum 2009.

Publikováno v časopise *Bohemistika*, 12, 2012, s. 223–224.

Na základě rozboru řady učebních materiálů češtiny pro cizince musím konstatovat, že je v této oblasti potřeba ještě mnohé vykonat. Není výjimkou, že někteří autoři uvádějí chybné vidové dvojice jako *hledat – najít* (místo *najít – nacházet*), jindy se zahraničnímu bohemistovi tvrdí, že imperativ slovesa *jít* je *běž!*

Šarlatánství. V oblasti výuky češtiny pro cizince je ho víc, než je zdrávo.

Pojďme se podívat, jak si můžeme poradit se slovesným videm, s jednou z nejobtížnějších mluvnických kategorií. Předně k němu nelze přistupovat jako k nějakému strašáku a už předem cizince demotivovat výrokem, že je to hrozně komplikované, nepochopitelné, že se to stejně nikdy pořádně nenaučí, že v tom vždycky budou dělat chyby a kdesi cosí. Tímto způsobem tedy rozhodně nikoliv!

Klíčová věc: mluvčí musí mít chuť komunikovat v češtině, nesmí se obávat, že se dopustí chyby, nesmí se stresovat případným neúspěchem. Mluvit se naučíme jen a pouze mluvením... Řekne-li třeba v počátcích studia *Budu napsat dopis*, zaplatť pánbůh! Je to mnohem lepší, než kdyby neřekl nic!

Nepokládám za optimální ani výklad příliš zjednodušovat: už od úrovně mírně pokročilých je zavádějící jinojazyčnému mluvčímu namlouvat, že když se nějaký děj opakuje, užívá se sloveso nedokonavé, odehrát je-li se jednou, užije se sloveso dokonavé. To je sice často pravda, ovšem často bohužel nikoliv! Důležitý (a přehlížený) poznatek: i „dokonavé“ děje se mohou opakovat: *Každé ráno si kupuju noviny* není o nic častější než stejně vhodné *Každé ráno si koupím noviny*.

Pokud jde o vid, je daleko přínosnější poukázat na jeho přednosti: díky slovesnému vidu má čeština přímo primitivní systém časů (jazyky, které vid nemají, naopak disponují celou složitou soustavou časů),⁵³ a nadto může díky vidu, resp. pomocí prefixu na minimálním prostoru sofistikovaně zachytit i nuanci slovesného děje (*odešel – pooděšel*). Jiné jazyky⁵⁴ mohou sdělit v zásadě totéž, ovšem složitěji, rozvláčněji, třeba pomocí parafráze (*odešel – šel kousek dál*). O příznakovosti a bezpříznakovosti mluvnických kategorií bude ještě řeč,⁵⁵ přejdeme tedy k elementárnímu výčtu případů užití sloves nedokonavých a poté dokonavých.

První série případů je bázová a dobře pochopitelná. Nedokonavé sloveso vyjadřuje:

- 1) aktuální přezens (tedy děj, který probíhá právě teď, v okamžiku promluvy): *Ted čtete tento text. V tuto chvíli píše úkol;*
- 2) neaktuální děj (neprobíhá v okamžiku promluvy, ale často, obvykle, pravidelně): *Rád si čte. Píše úkoly večer. Ráda cestuje;*
- 3) současně probíhající děje (v libovolném čase, tedy v minulosti, v přítomnosti i v budoucnosti): *Když se učil, pil kávu, Když se učí, pije kávu, Když se bude učil, bude pít kávu;*
- 4) děj následující po fázovém slovese (*začít – začínat, přestat – přestávat*): *Začíná psát, nikoliv začíná napsat, Přestává dávat pozor nikoliv Přestává dát pozor;*

Druhá série je rovněž srozumitelná, i když méně častá a ve výkladech mnohdy opomíjená:

⁵³ V tomto směru stojí za pozornost bulharština, která má jednak vid, jednak bohatý systém časů. Tušíte to neuvěřitelné množství kombinací?

⁵⁴ I v takových případech lze nezřídkla nalézat určité paralely: anglické průběhové časy dobře korespondují s imperfektivností (*I will be writing – Budu psát* × *I will have written – Napíšu, budu mít napsáno*).

⁵⁵ Pro představu hlavně neslovanských mluvčích připomínám osvědčený přírůbek I. Poldaufa a K. Šprunka z jejich gramatiky *Čeština jazyk cizí* (Praha: SPN 1968): nedokonavé sloveso děj filmuje (jde o proces, o trvání děje), kdežto sloveso dokonavé děj fotografuje (děj je ukončen, završen, koncentrován, pojat jako bod).

5) dovednost, schopnost, vlastnost (někdo něco umí, dokáže): *Výborně varí* (nikoliv teď, ale dovede výborně vařit), *Mluví dobře německy* (je schopen dobře komunikovat německy);

6) záměr, cíl, snaha (někdo má něco v úmyslu, i dlouhodobě): *Bratr hledá větší byt* (chce najít větší byt), *Soused prodává auto* (hodlá prodat auto);

7) nejistotu mluvčího, který nemůže předem vědět, jaký výsledek děj přinese: *Přístí týden budu dělat / dělám zkoušku z morfologie* (užití perfekti-va by vypadalo velmi podivně); *Za měsíc obhajuju diplomovou práci* (co si pomyslet v případě užití dokonavého slovesa?).

Třetí série je už poněkud problematictější.⁵⁶

8) Imperfektiva vyjadřují děj pomalý, rozvláčný, dlouho trvající (můžeme doplnit adverbia *dlouho, pomalu*). Porovnejte následující výpovědi a zkuste si představit, v jakém časovém horizontu se odehrávají: *Dopil kávu, zaplatil, oblékl si kabát a odešel* × *Dopíjel kávu, platil, oblékal si kabát a odcházel*.

Pro kterou z možností byste se rozhodli, kdybyste měli a) hodně času, b) kdybyste byli v časovém skluzu? *Přátelé, budeme obědvat tady v té restauraci* × *Přátelé naobědváme se tady v té restauraci*.

Nyní jednou větou o užití perfektiv. Viděli jsme, že vedle výsledku mohou vyjadřovat i děj krátký, dynamický (jako by byla nabita energií!), časově ohraničený. Často se užívají po časové spojení až (*Až to dodělám, zavolám ti*), mnohdy pomáhají vyjádřit neschopnost, nezpůsobilost (*Neumí si ani uvařit a uklídit*), v určitých případech (nikoliv ovšem častých) označují děj nechtěný, spontánní, samovolný (*Tady vždycky uklouzne a upadne – dalo by se zde podle vašeho soudu říct Tady vždycky klouže a padá?*).

A ještě toto: při výkladu slovesného vidu se neprávem zapomíná na poměrně četná deverbativa, kde se setkáváme s podobnými významy: *přeložený text – překládaný text, vysvětlená – vysvětlovaná gramatika, opravené – opravované auto; přerušení dodávky vody – přerušování dodávky vody, oznámení výsledků – oznamování výsledků*.

Tak hodně zdaru při studiu a při užívání vidu!

⁵⁶ Jako všude, i v případě slovesného vidu se setkáváme s četnými kuriozitami: taky říkáte *Nebudu tam trefit*? Proč? Proč neřeknete *Netrefím tam*? V západních Čechách jsem mimo jiné zaslechl: *Tuto se tam nebude vejit*... Já bych řekl *Tato se tam nevejde*. A vy? Některé chyby jsou už tak časté, že si je člověk ani neuvedomuje: místo obvyklého *Budeme se soustředit*, by se mělo říkat *Budeme se soustředovat*, ale chápu, proti gustu žádný dšputát!

Co si počít s tou naší kodifikací? Jak naložit s českou spisovností? Zavrhneme je, včetně škol, tedy i institucionálně, a budeme si každý všude a při každé příležitosti mluvit a psát (v tom je značný rozdíl!) po svém? (Dokážete si představit, co z toho může vzejít?) Anebo se radši konečně rozumně dohodneme, jakým způsobem hodláme komunikovat v určitých situacích a sférách (zejména oficiálních, prestižních)? Mimo ně se může každý vyjadřovat, jak uzná za vhodné, v tomto ohledu je patrně většinová shoda.

Odmítá-li někdo spisovnost jako takovou, měl by si dobře uvědomit, co činí. A ještě něco: ona není spisovnost jako spisovnost. P. Sojka ve své disertaci⁶⁴ rozlišuje ve vztahu *spisovnost* – *škola* čtyři základní etapy: 1. období *funkční spisovnosti* (počiná vystoupením členů Pražského lingvistického kroužku, končí zhruba rokem 1945), 2. období *čisté spisovnosti* (začíná rokem 1948 a sahá do 60. let 20. století), je charakterizováno výraznou ideologizací, trvá na respektování „okleštěné“ a strnulé spisovnosti, nepřihlíží k rozdílům mezi komunikáty psanými a mluvenými, pokládá spisovnou češtinu za jediného nositele správnosti, 3. období *diferencované spisovnosti* (je situováno mezi přelomem 60. a 70. let 20. století a rokem 1989), v němž dochází k postupnému uvolňování a modernizaci pohledu na komunikaci v celé její složitosti, a konečně 4. období *komunikační (podmíněné) spisovnosti*.

Je opravdu rozumné zavrhnout paušálně všechno?

XXII. Jak se počítá od jedné do tří?

Všichni rodiče mívají geniální potomky. Já vím. V našem případě tomu nebylo jinak. Pozoruhodnými dovednostmi vynikal i náš kdysi roční Lukášek. Oblíbil si mimo jiné čísla. Naprosto brilantně ta do jednatřiceti – vídával je totiž na kalendáři... Na jakákoliv čísla také při každé příležitosti rád ukazoval a pojmenovával je. Dlužno dodat, že zcela bezchybně! Činil tak i ve výtahu, čehož jsme si užívali poměrně často, bydlíme totiž ve třináctém patře.

Jednou zase sjíždíme výtahem dolů a Luky zahajuje své obligátní hlášení: *cináct – danáct – jedenáct*.

V desátém patře přistupují neznámí lidé, asi odcházející návštěva. Výtah po chvíli pokračuje v klesání.

Devítákáá – osmíckááá – sedmíckááá, informuje přítomné to nadané děčko.

Neznámí na něj pokradmu pokukují.

Sestkááá – petkááá – čtyřkááá...

Jejich ohromení s každým podlažím roste.

Zanedlouho Luky radostně zahlásí *Nejádáá!*

Tak to už začíná být silná káva...

A když na poslední zastávce oznámí *Mínus jednááá, sutejéén*, jsou dotyční naprosto konsternováni a neschopni pohybu!

Pestrému složení číslouk, tradičního a z velké části ohebného slovního druhu vyjadřujícího kvantovost,⁶⁵ odpovídá i zastoupení rozmanitých druhů deklinace (pochopitelně vedle číslouk nesklonných jako *pětkrát*,

⁶⁵ Je známou skutečností, že je vymezení numerálií v české bohemistice poměrně volné, libe-
rální; číslouky v podstatě nemají výraznější stanovené kontury. Onu kvantitu totiž mohou
vyjadřovat výrazy povahy substantivní (*desetina, stovka, tisíc*), adjektivní (*první, druhý, pěti-
násobný*), zájmenné (*kolik, tolik*), adverbiální (*trochu, moc, málo*).

⁶⁴ P. Sojka: *Morfologická variantnost v mluvených a psaných komunikátech šatů 2. stupně základ-
ních škol ve středoevropské národní oblasti*. Praha, Pedagogická fakulta UK 2013. (Uvedeno podle
J. Svobodové: *Čeština na rozestí*. Ostrava: Ostravská univerzita 2014).

močrát). Setkáváme se se skloňováním jmenným (*tisíc, milion, miliarda, desetina*), zájmeným (*jeden, jedna, jedno*) i složeným (*druhý, stý, několikátý, tisící*). To je spolu s mimořádnou variantností skloňovaných forem jednou z hlavních příčin obtížnosti numerálií. Pro ilustraci uvedu alespoň jeden příklad, třeba dativ číselného výrazu *tři sta šedesát osm korun*.

Jaké jsou možnosti (tedy ty spisovné)? Pohlédte: a) *tři sta šedesáti osmi korunám*, b) *třem stům šedesáti osmi korunám*, c) *tři sta osmašedesáti korunám*, d) *třem stům osmašedesáti korunám*...

V této souvislosti je možné připomenout některé alternativní způsoby jejich lexikálního ztvárnění⁶⁶ (nejednou regionálně podмінěně, míněně je zvláště rozdíl mezi Čechami a Moravou). České *jedničky* a *čtyřce* zdatně konkurují moravská *jednotka* a *čtverka*, jistě znáte i moravsko-slezské doby základních číslovek *sednást* (17), *osnást* (18), *sendesát* (70), *osndesát* (80), *sedn sto / set* (700), *osn sto / set* (800)... Varianty jsou i v případě číslovek řadových: *první* versus *prvý*.

Vraťme se ale na úplný počátek číselné řady: kolika způsoby se u nás vlastně počítá od jedné⁶⁷ do tří?

Tato zdánlivě banální otázka může přinést až překvapující počet řešení a může naznačit některé podstatné skutečnosti, které mají na užívání číslovek v současné češtině své nezanedbatelné dopady.

Na jednom vysokoškolském bohemistickém pracovišti v České republice jsem oborové češtináře (rodilé mluvčí) před nedávnem vyzval, aby napsali na papír způsob svého počítání od jedné do tří. Této poněkud netradiční výzkumné sondy se ochotně zúčastnilo 63 respondentů, přesněji řečeno 58 posluchaček a 5 posluchačů bohemistiky. A výsledek?

Dvacet devět dotázaných (to znamená cca 46 %) zvolilo z mého pohledu nejméně očekávanou smíšenou metodu, a sice *jedna – dva – tři*. Kombinuje se v ní, jak je zřejmé, užití číslovky základní nejprve v rodě

66 Nemohu nezmínit vyhlášené variantní případy výslovnosti číslovek (viz V. Cvrček a kol., *Mluvnice současné češtiny I.*, 2010 aj.): 4 *čtyři – čtyry – čtyři – čtyři – čtyři – čtyři* aj.; 8 *osm – osum – osn – osn; 21 + chlapec dvacet jedna chlapců – jednatvacet chlapců – jedna dvacet chlapců – dvacet jeden chlapec*.

67 Za zmínku stojí i bohaté významové rozpětí dané základní číslovky: *jeden* může ve spojení s řadovou číslovkou *druhý* mít význam vzájemnosti (*Jeden druhého dobře znají: Jedna druhé často volají*), dále může suplovat neurčité zájmeno (*Jednoho dne...; Byl jednou jeden král...*), má potenciál nabýt kontextového významu *lýž* (*Jeden národ, jeden jazyk*), v plurálu vystupuje v roli číslovky druhové (*Š jedněmi se domluvíli, s druhými nikoliv; Jedny se opalovali, zatímco druhé se učily*).

ženském (*jedna*) a poté v rodě mužském (*dva*). Nakonec se objevuje neproblémová bezrodá číslovka *tři*.

Dvacet jedna účastníků ankety (asi 33 % z celkového počtu oslovených) uvedlo mnou předpokládanou kongruentní, homogenní verzi *jedna – dvě – tři*: obě rodové základní číslovky (tedy *jedna, dvě*) mají podobu feminin.

Už nyní je možné konstatovat, že padesát studentů a studentek bohemistiky, čili téměř 80 % českých rodilých mluvčích, v dotazníku uvedlo základní číslovku rodu ženského: *jedna*. Tato skutečnost má podle mě klíčový význam (srov. dále).

Jak vypadají zbylá řešení?

Pouze sedm oslovených (přibližně 11 %) zmínilo tvary *jeden – dva – tři* (obě základní rodové číslovky jsou mužského rodu). Poznamenávám, že jsem vzhledem k příliš nízkému počtu dotázaných posluchačů (pouhých pět) nesledoval, zda může hrát významnější roli pohlaví respondenta (tedy skutečnost, jestli mají muži tendenci užívat spíše základní číslovku rodu mužského); případný vliv zmíněného faktoru bych však neprecenoval.

Konečně šest oborových bohemistů (zhruba 10 % ze vzorku dotázaných) optovalo pro mnou nejméně očekávanou a dnes již poměrně výrazně ustupující a specifickou (situačně vázanou) alternativu *raz – dva – tři*.

Jakým způsobem volbu a nápadnou převahu základní číslovky rodu ženského (*jedna*) uspokojivě vysvětlit?

Domnívám se, že výrazně dominující podoba tvarů rodu ženského souvisí se skutečností, že má mluvčí patrně na mysli pojem *celá (jednotka)*. Tuto domněnku podle mého mínění podporují dva průkazné případy:

a) Ustálené a jednotné čtení desetinných čísel, např. *0,26 = nula celá (nikoliv celý)*, event. *žádná celá dvacet šest (setin)*; *1,04 = jedna celá nula čtyři*;

b) způsob počítání v současné češtině, srov. třeba *1 + 1 = 2: jedna a jedna jsou dvě*.

Co na to říkáte?

Jakým způsobem byste počítali vy?

Oblast numerálií je z bohemistického i z lingvodidaktického hlediska velmi zajímavá a jsem si jist, že nám její bližší zkoumání přinese ještě další zajímavé poznatky.

XXIII. Čapkovi M/mloci

O této problematice a dalších navazujících otázkách jsem hovořil na jedné z přednášek na univerzitě v Lipsku. V diskusi pak zazněl i tento zajímavý názor: jedna z přítomných posluchaček vyslovila domněnku, že monopol ženského tvaru číslovky *jedna* může být zapříčiněn i tím, že ho slýcháme od raného dětství v různých říkadlech, dětských písničkách⁶⁸ (*Jedna dvě, Honza jde...*). To ovšem moji hypotézu jen podporuje.

Pokud jde o české číslovky, s trochou nadsázky platí, že kolik hlav, tolik řešení a názorů.... Pokládáte to za optimální stav?

Závěrem bych si dovolil poukázat krátkou historkou ze života na ošidnost čísel a počítání.

Jeden nejmenovaný politicko-výchovný pracovník působící kdysi na jisté bývalé vojenské katedře se při politickém školení mužstva jako obvykle rozohnil a jal se pronášet patetickým hlasem: *Soudruzi, náš neochvějný spojenec a vzor, Sovětský svaz, zaujímá v současnosti jednu šestinu rozlohy zeměkoule. A já věřím, že brzo přijde čas, kdy to bude jedna sedmina, jedna osmina, jedna desetina...!*

Nedostizné mistrovství Karla Čapka... Čtu díla tohoto skvělého autora od mládí a nepřestávám ho obdivovat. Vždy znovu a znovu se k nim rád vracím. Gejziry nápadů, nevidaný rozhled, virtuózní cit pro lidskou řeč, výjimečný intelekt, vizionářský talent, smysl pro humor, hluboké a opravdové pochopení pro vše člověčí, obdivuhodná schopnost proniknout i do těch nejskrytějších zákoutí naší duše... A také mistrná práce s detailem. Vše má své místo, opodstatnění a poslání, za vším se skrývá poselství, vzkaz, zakódovaný význam.

Geniální!

Do toho všeho proto zapadá i čapkovské nakládání s pravopisem.

Kdo by neznal slavný román Karla Čapka *Válka s MLOKY*, fantastický alegorický příběh varující před rozpínavostí fašismu, před blížícím se nebezpečím války a zkázy lidstva, příběh, v jehož průběhu se z jistého nevinného a zprvu jen málo početného živočišného druhu postupně stává metla lidského pokolení.

Pozornosti ovšem možná někdy unikají osudy oněch mločích uzurpátorů z hlediska pravopisného. V kritikách, v předmluvách a doslovecích, v odborné literatuře, v učebních materiálech, literárních slovníkách, ale i v samém Čapkově textu, a dokonce i v titulu románu se totiž v případě *Mloků/mloků* setkáváme s různě početně zastoupeným velkým i malým počátečním písmenem.

Dokladů na odlišný pravopis se nabízí takřka bezpočet, omezím se však jen na hrst ukázek. Nejprve půjde o název románu:

Válka s mloky (Státní nakladatelství krásné literatury, kultury a umění, edice Světová četba, sv. 86, Praha 1954)

Válka s Mloky (Praha, Fr. Borový 1936, dále Praha, Odeon 1989 aj.)

68 V souvislosti s dětskými popěvkami a rýmováčkami malé odbočení: až donedávna jsem netušil, o koho (tedy spíše o které křestní jméno) se vlastně jedná, když se zpívá *Šla Nanynka do zeli, do zeli, natrhala lupení, lupeníčko...* Umíte ji ještě? A dešifrovali byste výchozí podobu daného domáckého pojmenování? Nevíte-li a chcete-li se dát poddat, prosím, podívejte se – jde o *Annul*. Každému je jasné, že je možné dělat s řadou jmen psi kusý, různě je zdrobňovat, deformovat a pitvořit. Co ale jde učinit s tímto krásným jménem, bere dech. Posuďte sami: cituji z pozoruhodné knížky *Čestina vědní i nevědní* (Praha: Academia 1972, s. 385), neboť tolik variant bych dozajista nedal dohromady: „*Anína, Anyna, Anínka, Anynka, Anička, Ančka, Anča, Ančička, Anda, Andula, Andulčka, Anka, Anuše, Anuška, Anica, Anela, nesklonné Ani, Any, Ančí, Anič, přechýlené Anče, Anoušek, ale také podoby Hana, Haňa, Haníčka* (ano, nešáli vás zrak, jde o uplácení protetického *h*, které se v menší míře projevuje na Chodsku a je dosti časté i na Moravě), *Hančá, Handa, Hanka, Hanica, nesklonné Hančí, přechýlené Haňour* a ostatně i *Nána, Nana, Nanynka, Nanda, Nanula, Nánka, Nánka, nesklonné Nány, Nany*, popřípadě ještě další.“ Nestálo by za to poslat to do nějaké knihy rekordů?